

# Kaavoitushistoriaa tunnollisesti

**Kirja-arvostelu teoksesta Hannikainen, M. O. (2025). *Kaupungiksi kaavoitettu. Vantaan kaupunkisuunnittelun historiaa 1974–2024*. Helsinki: SKS Kirjat.**

Vantaa50-historiahankkeen toinen julkaisu käy perusteellisesti läpi Vantaan kaupunkisuunnittelun historiaa vuosina 1974–2024. Teoksen ”Kaupungiksi kaavoitettu” on kirjoittanut dosentti Matti O. Hannikainen.

Hannikainen tarkastelee kuluneita viittä vuosikymmentä lähinnä kaupunginvaltuuston ja lautakuntien päätösasiakirjojen kautta. Kolme vuotta kestäneen kirjoitusprojektin aikana Hannikainen on käynyt läpi yli 1 100 kaavapäätöstä. Työ on ollut määrällisesti mittava. Valittu lähestymistapa on johtanut rakenteeseen, joka käy hallintohistoriaa lävitse virallisten dokumenttien avulla, pääosin kronologisesti. Haastatteluihin on turvauduttu harvoin, ja yli neljän sadan sivun kirjassa esiintyy vain fragmentaarisesti aikalaisten näkemyksiä.

Voi kysyä, avaavatko viralliset dokumentit, ja missä määrin, kaupunkisuunnittelun ja kaavapäätösten takana olleita vaikuttimia ja taustoja. Josain määrin ne avaavat, mutta paljon jää myös piiloon. Hannikainen itsekin toteaa, että teos kaipaisi jatkotutkimusta muun muassa Vantaan virkakunnan asemasta suhteessa valtuustoon ja luottamushenkilöihin. Painottamalla enemmän henkilöitä, heidän sanomisiaan ja tekemisiään kirja olisi todennäköisesti saanut elävyyttä ja eletyn elämän vivahteita paremmin esiin. Hyvistä yrityksistä huolimatta teos on paikoitellen puuduttava, sillä se tarkastelee satoja kaavapäätöksiä luettelonomaisesti ja tiivistetysti.

Hannikainen on parhaimmillaan, kun hän oivaltavasti tarkastelee Vantaan kaupungiksi tulon alkukangertelua ja väkiluvun voimakasta kasvua. Hän käy läpi, miten vuonna 1972 kauppalan statuksen saaneesta entisestä Helsingin pitäjästä ja vuonna 1865 perustetusta Helsingin maalaiskunnasta tuli vuonna 1974 juridisesti kaupunki. Silloiset päättäjät lähtivät enemmän tai vähemmän puhtaalta pöydältä huolehtimaan kasvavan kaupungin alueidenkäytön ohja-

uksesta. Nykypäivän näkökulmasta tilanne vaikuttaa lähes kaoottiselta, jos vertailukohdaksi ottaa naapurikaupungin Helsingin. Espoo lännessä oli sen sijaan kokenut hiukan samankaltaisia vaiheita Vantaan kanssa, mutta lähtenyt rivakkaan kasvuun jo paria vuosikymmentä aikaisemmin, heti toisen maailmansodan jälkeen.

Vantaan ja Espoon kasvuvaiheita yhdistää niiden maanomistuksen hajainaisuus ja kaupunkien itsensä lähes minimaalinen osuus tarvittavista maareserveistä. Vantaa lähti melko pian hankkimaan raakamaata, joko ostamalla tai vaihtamalla, toisin kuin Espoo, jolla on edelleen niukasti maapohjaa omassa omistuksessa. Eroavuus selittyy kaupunkien poliittisilla voimasuhteilla. Espoo on ollut porvarillisten puolueiden hallinnassa, kun taas Vantaalla sosiaalidemokraattinen puolue on ollut vahva poliittinen voima. Hannikaisen teoksesta jää kaipaamaan jonkintasoista analyysiä poliittisten voimasuhteiden muutoksista ja niiden vaikutuksesta kaavoitukseen vuosikymmenten aikana. Onhan kaavoitus ollut perinteisesti yksi kunnallispolitiikan tärkeimmistä pelikentistä.

Kiintoisalla tavalla Hannikainen avaa ja käy läpi 1960- ja 1970-lukujen aluerakentamisen vaiheita. Aluerakentamissopimuksia solmittiin erityisesti lounaisille, Hämeenlinnanväylän varren neitseellisille alueille, jotta Kaivokselan ja Myyrmäen rakentaminen saatiin käyntiin. Sisäasiainministeriön laittama stoppi kerrostalojen taaja-asutuspoikkeusluville johti kehitystä uuteen suuntaan. Asemakaavoja oli laadittava rakennusliikkeiden kanssa solmituilla yhteistoimintasopimuksilla ja konsulttien kaavaluonnoksien avulla. Lopulta aikaan saatiin myös ensimmäiset ei-sitovat yleiskaavat vuosina 1977 ja 1983. Kirja selostaa perusteellisesti Vantaan yleiskaavoituksen vaiheet, joita leimasivat myös valtataistelut kaupungin sisäisistä toimivaltasuhteista ja organisaatorakenteesta. Yleiskaavoitusta ja asemakaavoitusta laativat eri virastot ja lautakunnat aina kuntasuunnittelulautakunnan vuonna 1985 tapahtuneeseen lakkauttamiseen saakka. Vuonna 2003 yleiskaavoitus ja asemakaavoitus siirrettiin saman lautakunnan alaisuuteen. Hannikainen toteaa, että kaupunginvaltuutettujen vaikutus kaupunkisuunnitteluun on ollut merkittävä. Tavatonta ei ollut, että asemakaavoja muutettiin vielä valtuuston kokouksissa.

Vuodesta 1980 vuoteen 2020 saakka Vantaan väkiluku kasvoi 80 prosenttia. Espoossa kasvu oli samana ajanjaksona vielä nopeampaa, 116 prosenttia, Helsingissä taas 35 prosenttia. Pääkaupungin seudun yhteistyökuviot saavat teoksessa huomiota lähinnä siltä kannalta, miten Vantaalla poliittiset päättäjät ja ylin virkajohto eri aikoina suhtautuivat kuntayhteistyöhön ja alueliitoksiin. Vantaalla tärkeäksi tekijäksi muodostui sen osoittaminen,

että Vantaa kykenee itsenäisesti huolehtimaan alueidenkäytön ohjauksesta ja kaavoituksesta. Vantaan niukkojen omien voimavarojen tueksi tarvittiin yksityisiä arkkitehtitoimistoja, jotka erityisesti 1960-luvulla vastasivat lähes kokonaan maalaiskunnan maankäytön suunnittelusta. Asemakaavoituksen hitaus puhutti vuosikymmenten ajan. Poliittista kädenvääntöä aiheutti kysymys siitä, priorisoidaanko kaavoituksessa kaupungin itsellensä hankkimien maiden kaavoittamista syrjimällä yksityisiä maanomistajia. Keskustelua synnytti myös kerrostalorakentamisen ja pientalojen suhde. Voimakas muuttoliike edellytti asuntotuotantoa, mikä käytännössä tarkoitti metsälähiöitä. Vantaa mielletään edelleen lähiökaupunkina, vaikka todellisuudessa kaupungin rajojen sisäpuolelta löytyy lukuisia vanhempia sekä uudempia pientalopainotteisia asuinalueita. Lisäksi Vantaalla havahduttiin siihen, että hyvien veronmaksajien houkuttelemiseksi tarvitaan tonttivarantoa pientalorakentamiseen. Erityisesti Espoo koettiin tältä osin kilpailijaksi. Vantaalla poliittinen vasemmistokin näki tärkeäksi tukea pientaloja kaipaavia pienituloisia vantaalaisia.

Vantaan alueidenkäytön ohjauksen erityispiirteenä on kaavarunkojen runsas käyttö. Hannikainen tarkastelee kaavarunkoja ja niiden roolia läpi koko teoksen. Teos on jaoteltu vuosikymmenittäin eteneviin päälukuihin. Niissä kaikissa tuodaan esiin juridisesti sitomattomien kaavarunkojen merkitys, joka on edistänyt Vantaan elinkeinopoliittisia tavoitteita. Vantaalle syntyi ja siirtyi ahtaaksi käyneestä Helsingistä teollista toimintaa suhteellisen varhain. Keskeisenä tekijänä oli rautatie, joka mahdollisti sujuvat kuljetusyhteydet ja takasi työvoiman liikkumisen. Radan varren asutuskeskukset muodostavat edelleen Vantaan aluerakenteen rungon. Seutulan lentokentän rakentuminen sotien jälkeen on ollut ratkaisevan tärkeä Vantaan kehitystä vauhdittanut tekijä. Myös Aviapolis on lähtenyt kehittymään valtuuston hyväksymän kaavarunгон turvin. Lentomelu oli pitkään kaavoitusta ja rakentamista rajoittanut pullonkaula. Tilanne lähti muuttumaan, kun suihkukoneista tuli hiljaisempia ja kolmas kiitotie valmistui vuonna 2002. Vuosien 1990 ja 2005 välisenä aikana ympäristölautakunta totesi lentomelulle altistuneiden vantaalaisten määrän laskeneen 80 000 henkilöstä 10 000 henkilöön. Marjaradaksi nimetty, sittemmin Kehäratana tunnettu, rata voitiin linjata uudelleen, mikä mahdollisti Kivistön alueen kaavoittamisen. Kaupunki sai vuosien ajan runsaita myyntivoittoja Kivistön tonteista, sillä kaupungin Yrityspalvelut oli hankkinut yksityisiä maita maapoliittisten linjausten mukaisesti. Kivistö sai myös valtakunnallista huomiota, kun alueella järjestettiin vuonna 2015 Asuntomessut, jotka keräsivät lähes 135 000 kävijää. Kivistön kaavoituksessa korostui yksityisten ja kaupungin arkkitehtien välinen työnjako.

Lentoaseman lisäksi Vantaan menestystarinaa kuuluu Suomen suurimpien kauppakeskusten syntyminen Kehä III:n tuntumaan lähelle lentoasemaa. Vantaanportti on kerännyt ympärilleen kaupallisia palveluja muun muassa viihdekäyttöön mittavien toimistorakennusten kupeeseen. Jumbo ja muut kauppakeskukset imevät ostovoimaa ympäri pääkaupunkiseutua. Vantaan logistinen sijainti on omaa luokkaansa pääradan, lentoaseman ja valtakunnan kolmen päätien ollessa helposti saavutettavissa. Myös Vuosaaren sataman tavaraliikenne kulkee Vantaan läpi. Sijainti tarkoittaa, että Vantaa on kaupan keskusliikkeille houkutteleva paikka keskusvarastojen pystyttämiseksi.

Asuntoalueiden kaavoitushistoriassa Kartanonkoski muodostaa merkki- ja paalun, ei pelkästään Vantaan, vaan koko maan mittapuulla. Pakkalan puutarhakaupungin, myöhemmin Kartanonkosken tunnetun alueen, kaavoituksen tavoitteeksi asetettiin uudenlainen vehreä kaupunginosa, jonka kaupalliset palvelut tukeutuisivat läheisen Jumbon palvelutarjontaan. Alueen kaavoituksesta järjestettiin kutsukilpailu vuosien 1997–98 vaihteessa neljälle arkkitehtitoimistolle. Kilpailuehdotusten pohjana toimineen luonnoksen laati Timo Kallaluoto, joka on yksi harvoista kirjassa nimeltä mainituista Vantaan aluearkkitehteistä. Kallaluoto oli opintojensa yhteydessä saanut kipinä ruotsalaisesta klassisesta arkkitehtuurista. Kilpailun voittajaksi valittiinkin ruotsalainen ”*Djurgårdens Arkitekter*”, jonka ehdotus muodostui kaartuvista katuverkoista sekä vaihtelevista ja värikkäistä talotyypeistä, joiden esimerkeinä toimivat 1920- ja 30-luvun eurooppalaiset pikkukaupungit. Ehdotus toi paikalleen jämhätäneeseen suomalaiseen kaavoitukseen ja arkkitehtuuriin uuden ”romanttishenkisen” tuulahduksen. Ei ollut yllättävää, että silloiset johtavat suomalaiset arkkitehdit nyripistivät nenäänsä arkkitehtuurille, joka ei ollut heidän mielestään ”rehellistä”. Kriitikistä huolimatta Kartanonkoski kaavoitettiin voittaneen ehdotuksen pohjalta. Suomalaisena konsulttina Kartanonkoskessa toimi arkkitehti Patrick Eriksson.

Teokseen olisi sopinut Kartanonkosken perusteellisempi esittely ja analyysi ottaen huomioon, että Hannikainen itsekin toteaa, ettei alueen asema-kaavan merkitystä voi korostaa liikaa. Kartanonkosken nousu Vantaan – ja ehkä koko pääkaupunkiseudun – suosituimpien asuinalueiden joukkoon vilahtelee pitkin teosta siellä täällä, mutta alue olisi voinut saada kirjassa enemmänkin huomiota. Tuore kuva Kartanonkoskesta olisi hyvin sopinut myös kirjan kansikuvaksi. Nyt kanteen on valittu vuoden 1978 näkymä Rekolantieltä lounaaseen, jossa taka-alalla häämöttävät aikakaudelle tyypilliset monotoniset lähiötornit, kun taas etuala muodostuu pienestä viherlämpäreestä ja kahdesta vaatimattomasta, jo rapistumassa olevasta, puurakennuksesta. Kansikuva vain vahvistaa vuosikymmenten saatossa muodostunutta

mielikuvaa, jossa Vantaa on ankeahko nukkumalähiöiden keskittymä, vaikka teoksen sanoma on jotain aivan muuta.

Hannikaisen teos on kieltämättä monipuolinen tietolähde kaikille, jotka haluavat tutustua Vantaan 50-vuotisen kaupungin kaavoituskulttuuriin ja kaavapäätöksiin. Mukaan on saatu niin ikään rakennus- ja luonnonsuojeluun liittyvää aiheistoa, MAL-sopimuksia unohtamatta. Ratikkahanketta esitellään kirjan loppusivuilla. Hannikainen nostaa esiin Vantaan kaupunkisuunnittelussa harrastetun, kaupunkilaisia osallistavan suunnittelun, mitä hän pitää esimerkillisen hyvin hoidettuna. Toisaalta Hannikainen toteaa useammin kuin kerran ja tarkkoihin lukuihin tukeutuen, kuinka vähäistä kaupunkilaisten kiinnostus on usein ollut vireille saatettuja kaavahankkeita kohtaan. Määrällisesti eniten palautteita on yleensä saatu vakiintuneilta pientaloalueilta, joita on lähdetty täydennysrakentamaan viher- ja puistoalueita supistaen. Viimeisen sanan monista kaavoista on sanonut oikeuslaitos.

Vantaa50-hankkeen historiaprojektia on johtanut historiatoimikunta. Historiatoimikunnan alainen toimituskunta, jonka puheenjohtajana on toiminut syksyllä 2025 eläköitynyt Helsingin yliopiston Euroopan historian professori Laura Kolbe, ohjasi kirjoitustyötä. Muina toimituskunnan jäseninä ovat olleet kotiseutuneuvos Jukka Hako, kaupunkisuunnittelujohtaja emerita Tarja Laine, arkeologi Andreas Koivisto, museopalveluiden päällikkö Marjo Poutanen ja dosentti Sari Aalto. Kirjan julkistamistilaisuudessa 11.9.2025 Kolbe totesi vantaalaisen tavan toimia eroavan suhteessa naapurikaupunkeihin. Kuntahistorian hyötyinä Kolbe mainitsi ymmärryksen lisääntymisen siltä osin, miksi olemme sellaisia kuin olemme. Identiteetin rakentumisessa kovakantisilla kirjoilla on oma roolinsa. Vantaan nykyinen kaupunginjohtaja Pekka Timonen totesi vuorostaan, kuinka Vantaalle on viimeisen yhdeksän vuoden aikana muuttanut Mikkelin verran uusia asukkaita. Vantaalla puhutaan yli 220 kieltä, mikä osaltaan kertoo maahanmuuttajaväestön koko ajan kasvavasta osuudesta. Vantaa on edelleen virallisesti kaksikielinen kaupunki, mikä on pitkälti perua Helsingin pitäjän alun perin ruotsalaisvoittoisesta asujaimistosta. Arkeologit ovat ajoittaneet ensimmäiset Vantaan alueelle asettautuneet ihmiset lähes kymmenen tuhannen vuoden taakse.

**Lauri Jääskeläinen**